

uniri

*

smjernice
o rodnoj i
uključivoj
komunikaciji

Smjernice o rodno uključivoj komunikaciji: Uporaba rodno osjetljiva jezika na Sveučilištu u Rijeci donijelo je Vijeće za rodnu ravnopravnost Sveučilišta u Rijeci, u skladu s točkom III. Izjave Senata o uporabi rodno osjetljivog jezika na Sveučilištu u Rijeci od 20. srpnja 2021. godine (KLASA: 003-01/1/21-03/02, URBROJ: 2170-57-01-21-296) te hodogramom Provedbe *Plana rodne ravnopravnosti Sveučilišta u Rijeci 2021. - 2025. za 2021. godinu*, na svojoj 5. sjednici održanoj 28. veljače 2022. godine.

Smjernice o rodno uključivoj komunikaciji:

Uporaba rodno osjetljiva jezika na Sveučilištu u Rijeci

Uvod

Sveučilište u Rijeci, a posebno u posljednjih nekoliko godina, izdvaja se kao institucija koja prepoznaje važnost rodne ravnopravnosti, uključivosti i različitosti. Te vrijednosti žele se promicati u svim aspektima sveučilišnoga života. Posebna se pozornost u tom smislu pridaje sveučilišnim komunikacijskim praksama – govornom jeziku, pisanom ili vizualnom – koje mogu odražavati mnogobrojne nesvjesne rodne stereotipe i predrasude.

Jezik, ali i druge komunikacijske prakse, imaju ključnu ulogu u razumijevanju svijeta te utječu na to kako osobe misle i ponašaju se. „Jezik je otvoreni, dinamični polisistem što odražava socijalne odnose jezičnog, odnosno kulturnog prostora. Socijalna struktura utječe na jezik, a uporabni obrasci koreliraju sa socijalnim atributima, što znači i s rodnom.“ (Glovacki-Bernardi 2008: 45). Jezik je odraz stavova, ponašanja i normi u određenom društvu ili zajednici. Stoga, kako bi se na adekvatan način reagiralo na perpetuiranje različitih oblika rodne nejednakosti, valja osvijestiti načine komunikacije.

Rodno osjetljiva komunikacija podrazumijeva uključivu uporabu jezika i drugih komunikacijskih sredstava, a rodno neutralan

jezik podrazumijeva odabir onih jezičnih oblika koji su neutralni i nepristrani (Kutateladze 2015: 22).

Prema definiciji Europskoga instituta za rodnu ravnopravnost, ostvarenje rodne ravnopravnosti u jeziku i komunikaciji postiže se kada žene, muškarci i sve osobe koje ne ulaze u binarni rodni postav postanu vidljive i oslovljene jezikom kao osobe jednake vrijednosti, dostojanstva, integriteta i poštovanja.

Korištenjem rodno osjetljiva ili rodno neutralna jezika moguće je:

- **olakšati uočavanje važnih razlika između osoba različitog spola**
- **uočiti nesvjesne pretpostavke o rodnim ulogama u društvu**
- **postaviti temelje za veću rodnu ravnopravnost u cijelom društvu**
- **podići svijest o tome kako i koliko jezik utječe na ljudsko ponašanje**

- **omogućiti svim osobama da se lakše izražavaju i ponašaju na načine koji nekoć nisu smatrani „tipičnima“ za njihov spol**
- **pridonijeti smanjenju rodni stereotipa, predrasuda i pristranosti te stvoriti uključivo sveučilišno ozračje.**

Ove Smjernice nemaju za cilj pružiti ekstenzivan elaborat na temu rodno neutralna i/ili rodno osjetljiva jezika, već im je namjera predstaviti temeljne odrednice rodno osjetljive i/ili rodno neutralne komunikacije te potaknuti zajednicu Sveučilišta u Rijeci na pronalaženje novih primjerenih komunikacijskih rješenja.

Osnovne odrednice

OSNOVNI POJMOVI

Seksistički jezik je jezik koji se koristi s namjerom ponižavanja osobe suprotnoga spola.

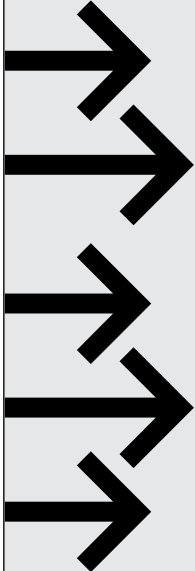
Rodno diskriminirajući jezik ide onkraj seksističke nakane te uključuje riječi, fraze i/ili druge jezične značajke koje osnažuju stereotipe, umanjuju vrijednost ili ignoriraju žene ili muškarce.

Rodno preferentan jezik implicitno ili eksplicitno favorizira jedan rod nad drugim (rodovima).

Rodno neutralan jezik uzima u obzir ljude općenito, bez referencija na muškarce ili žene (rodno slijep jezik).

Rodno osjetljiv jezik je rodna jednakost iskazana jezičnim sredstvima. Rodna jednakost u jeziku postignuta je kada žene i muškarci – i osobe koje se ne nalaze u navedenim kategorijama – bivaju oslovljene u jeziku kao osobe jednakih vrijednosti, digniteta, integriteta i poštovanja.

Naprimjer:

Zato što su manje inteligentne, žene moraju zarađivati manje od muškaraca.

Zaposlenici i njihove žene pozvani su na svečanu večeru.

Suvremeni svijet nalaže da svaki građanin mora brinuti o svojim građanskim dužnostima.

Ljudi ne shvaćaju u potpunosti svoj učinak na okoliš.

Poštovane studentice i poštovani studenti...

(-) Izbjegavati

seksistički jezik
rodno diskriminirajući jezik
rodno preferentan jezik

(-/+) Pažljivo razmotriti

rodno neutralan jezik

(+) Favorizirati

rodno osjetljiv jezik

**jezično
isključivanje**

**jezično
uključivanje**

NEKOLIKO PITANJA UZ POMOĆ KOJIH SE MOŽE LAKŠE
PROCIJENITI TREBA LI U NEKOM KONTEKSTU ODABRATI
RODNO NEUTRALAN ILI RODNO OSJETLJIV JEZIK

**Hoće li spominjanje roda rasvijetliti ključne aspekte teme o
kojoj se namjerava komunicirati?**

Ako da, treba koristiti rodno osjetljiv jezik.

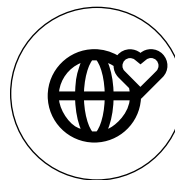
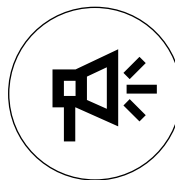
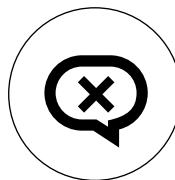
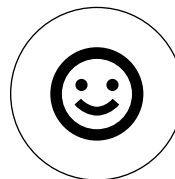
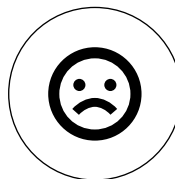
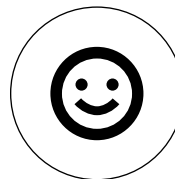
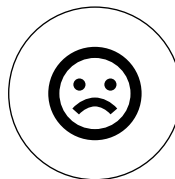
Ako ne, treba koristiti rodno neutralan jezik.

**Upućuje li se u govoru na ljude općenito ili na specifičnu
skupinu?**

Ako se spominju ljudi općenito, u nekim slučajevima prihvatljivo
je koristiti rodno neutralan jezik, a rodno osjetljiv ako se
tematiziraju specifične skupine ljudi kada je najčešće relevantno
uključiti i rodni aspekt.

**Namjerava li komunikacija biti eksplicitno uključiva prema
osobama nebinarnog roda?**

Ako da, u hrvatskome jeziku moguće je odlučiti se za rodno
neutralan jezik (korištenjem trećeg lica množine i zamjenice
oni, zamjениčkog pridjeva *njihovo* i sl.). Novih uključivih termina
poput engleskog „zhe“ ili švedskog „hen“ u hrvatskome jeziku za
sada nema.

**Osigurati da su
predstavljene i
žene i muškarci
i osobe
koje ne ulaze
u binarnu rodnu
kategorizaciju**

**Ukazivati na
rodne stereotipe**

**Izbjegavati
isključujuće
 oblike
oslovljavanja**

**Koristiti
odgovarajuće
 oblike
oslovljavanja**

**Stvoriti rodnu
ravnotežu**

**Promicati rodnu
jednakost
kroz titule,
oznake, imena**

**Promicati
jednakost i
suzbijanje
diskriminacije**

**Uporaba
rodno
osjetljivog
jezika**

a) izbjegavati opću (generičku) uporabu muškoga gramatičkog roda

**NE: ~~Studenti~~ će biti
obaviješteni o nadoknadi
predavanja.**

Napomena: Kada je to moguće, odlučiti se za zbirne imenice (npr. *osoblje* umjesto *zaposlenici*) ili imenicu *osobe* (npr. *osobe zaposlene na Sveučilištu*).

**DA: Studentice i studenti
dobit će obavijest o
nadoknadi predavanja.
DA: Studenti/ce će dobiti
obavijest o nadoknadi
predavanja.**

b) nazivi zanimanja i dužnosti

**NE: Dekan Fakulteta
za rodne studije Ivana
Horvat otvorit će svečanu
sjednicu.**

Napomena: Brošura „Rodno neutralan jezik u Europskom parlamentu“ navodi i sljedeće: „Trebalo bi poštovati osobnu želju svake osobe o tome kako da joj se obraća ili na nju upućuje.“ Nadalje, u „Posebnim smjernicama za hrvatski jezik“ stoji: „kada znamo kojega je spola osoba koja obavlja određenu dužnost te se na nju upućuje u tekstu, bolje je upotrijebiti oblik iz kojega je vidljiv spol te osobe“.

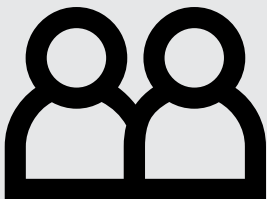
**DA: Dekanica Fakulteta
za rodne studije Ivana
Horvat otvorit će svečanu
sjednicu.**

c) oslovljavanje i tituliranje

**NE: Poštovana ~~gospođice~~
Majo Majić**

Napomena: Razlikovanjem riječi „gospoda“ i „gospođica“ ukazivalo se na bračni status ženske osobe, a uloga se supruge tradicionalno smatrala najvažnijom ili čak jedinom ženskom društvenom ulogom uz majčinstvo. Upotrebom rodno neutralnog i/ili rodno osjetljivog jezika spomenuta se distinkcija ne uzima u obzir, već se riječ „gospoda“ koristi kao oznaka iskaza poštovanja bilo kojoj ženskoj osobi, neovisno o njezinu bračnom statusu.

**DA: Poštovana gospođo
Majo Majić / Poštovana
docentice Majo Majić**

Naprimjer:

Poštovani kolege – ako su u pitanju dvije osobe koje se, neovisno o njihovoj spolu, imenuju muškarcima.

Napomena: Uzusi akademske komunikacije podrazumijevaju oslovljavanja ili tituliranja riječima koje su u hrvatskome jeziku određene ženskim i muškim gramatičkim rodovima (kolegica, kolega, profesorica, profesor i sl.). U takvim slučajevima primjenjuje se pravilo korištenja onoga jezičnog oblika koji odgovara spolu sugovorne osobe, ali i pravilo poštovanja preferentnog oblika obraćanja ako o tome postoji informacija.

Poštovana kolegice, poštovani kolega – ako su u pitanju dvije osobe koje se imenuju ženom i muškarcem.

d) pridjev umjesto genitiva

**NE: ~~prava studenata~~
moraju se poštovati**

**DA: studentska prava
moraju se poštovati**

**e) uporaba pasivnog
oblika**

NE: Dekani su dogovorili

**DA: Na sastanku dekanica i
dekana dogovoreno je**

**DA: Na dekanskom
sastanku dogovoreno je**

f) uporaba imperativa ili primjerenoga neutralnog izraza

NE: ~~Studenti~~ su dužni popuniti obrasce do petka.

DA: Popunite obrasce do petka.

DA: Do petka je potrebno ispuniti obrasce kako biste ispunili svoje studentske obveze.

g) oglasi za radna mjesta

NE: Jedan zaposlenik za radno mjesto

**DA: Traži se jedna osoba za radno mjesto predavača/
predavačice.**

h) rodno identificirajuće zamjenice u potpisu

Napomena: U engleskoj inačici potpisa koji se nalazi ili se može urediti unutar elektroničke pošte, uz osobno ime i akademsku titulu dodaje se zamjenički oblik kao rodni indikator oslovljavanja i komunikacije.

Naprimjer:

**Saša Novak, PhD,
Associate Professor
(she, her, hers)**

**Vanja Horvat, PhD,
Associate Professor
(he, him, his)**

DODATNE NAPOMENE

Savjete koji su predloženi u ovome poglavlju valja uzimati u obzir ovisno o komunikacijskom kontekstu. Neke situacije nalažu upotrebu specifičnih leksema, dok se u drugim situacijama te lekseme ne preporučuje rabiti. Posebno se to odnosi na uporabu nekih riječi ili izraza u stručnim kontekstima u odnosu na ostale komunikacijske kontekste.

Naprimjer, riječi *suprug/muž* i *supruga/žena* u pravnom kontekstu nisu zamjenjive riječima *partner* i *partnerica* zbog toga što imaju drukčije značenje. S druge strane, u kontekstu pozivnice na zajedničko druženje preporučuje se rabiti riječi *partner* i *partnerica* radi inkluzivnosti.

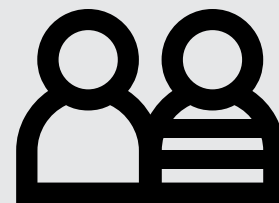
Primjer iz struke:

„Muž nema pravo na tužbu radi razvoda braka za vrijeme trudnoće žene te sve dok njihovo dijete ne navrši godinu dana.“

(Obiteljski zakon, čl. 50. st. 3.)

Primjer iz drugačijeg konteksta:

Na domjenak su pozvane sve zaposlene osobe i njihove supruge/žene i supruzi/muževi.

Na domjenak su pozvane sve zaposlene osobe s partnerima/partnericama.

Slično, riječ *hermafrodit* koristi se kao dio medicinske terminologije. S druge strane, ista se riječ upotrebljava na nejasan način ili pogrešno ako se njome denotiraju interspolne i/ili transrodne osobe uopće ili kad se riječ koristi kao pogrdnica.

Primjer iz struke:

„Pravi dvospolac (hermafrodit) ima tkivo ženskih (ovarij) i muških (testis) spolnih žlijezda te muške i ženske unutarnje spolne organe, ali to je stanje rijetko. Većina djece s dvosmislenim spolovilom su lažni dvospolci

(pseudohermafroditi), što znači da imaju dvosmisleno vanjsko spolovilo, dok su im spolne žlijezde samo ženske (ovarij) ili samo muške (testis), a ne obje odjednom.“

(Medicinski priručnik za pacijente, 2014)

Primjeri dvojbena/pogrešna korištenja:

„U KB Merkur rodila se beba hermafrodit. (...) Dijete rođeno s obilježjima oba spola u stabilnom je stanju te se nalazi na Odjelu intenzivne njege za novorođenčad.“*

* Jutarnji list, (2011) „U KB Merkur rodila se beba hermafrodit“, na: Jutarnji list – U KB Merkur rodila se beba hermafrodit. Zbog višestrukih tjelesnih oštećenja očekuje je više operacija

Primjeri dvojbena/pogrešna korištenja:

„Iako je sama 2009. potakla priče o tome da je hermafrodit i da ima penis, na izravno pitanje o tome odlučno je demantirala cijelu priču.“*

* 24sata, Ćosić, M. (2019) „Šokirala da je hermafrodit, a danas taji da je smanjivala nos“, na: Lady GaGa šokirala da je hermafrodit, a danas taji da je smanjivala nos | 24sata

Nadalje, rodno neutralna i/ili rodno osjetljiva komunikacija prepoznatljiva je po ispravnom imenovanju različitih seksualnih orijentacija (a ne ~~seksualnih preferencija~~), pa valja razlikovati (barem) heteroseksualnost i homoseksualnost. Prema Pojmovniku rodne terminologije prema standardima Europske unije (2007), „za muškarce homoseksualne orijentacije upotrebljava se naziv *gay/gej*, a za žene naziv *lezbijke*“ (Pojmovnik rodne terminologije prema standardima EU, 2007: 30). Akronim LGBTIQ+ krovni je naziv koji okuplja brojne identitete koji proizlaze iz različitih spolnih, rodnih i seksualnih značajka osoba.

Naposljetku, rodno neutralna i/ili rodno osjetljiva komunikacija podrazumijeva brigu o uključivosti i nediskriminatornom jeziku u svakoj komunikacijskoj situaciji. Stoga valja izbjegavati ma kakav komunikacijski stil ili ton koji patronizira, ismijava, stereotipizira ili omalovažava bilo koju osobu.

NE: „Cure iz referade odgovorit će vam na pitanje.“

DA: „Kolegice iz referade odgovorit će vam na pitanje.“

Rodna uključivost u širem komunika- cijskom kontekstu

Sveučilište u Rijeci aktivan je sudionik procesa kreiranja uključiva akademskog ozračja unutar Mreže mladih sveučilišta za budućnost Europe (*Young Universities for the Future of Europe*, YUFE). Različitost i uključivost, kao važna komunikacijska načela, razvidne su u dokumentima i smjernicama dostupnima na mrežnim stranicama YUFE mreže (vidjeti: <https://yufe.eu/yufe/putting-diversity-and-inclusion-at-the-heart-of-yufe/>), a uključuju upute i podatke vezane ne samo za jezičnu komunikaciju već i naputke o stvaranju uključivih vizualnih sadržaja i audiosadržaja te smjernica za uključivo pripremanje poslovnih sastanaka i sličnih događaja.

Korišteni izvori

Antverpska povelja (2015), na: https://eige.europa.eu/sites/default/files/egera_antwerp_charter_on_gender-sensitive_communication_in_and_by_academic_institutions.pdf

EIGE (2019), Toolkit on gender sensitive communication, na: <https://eige.europa.eu/publications/toolkit-gender-sensitive-communication>

Europski parlament (2018), Rodno neutralan jezik u Europskom parlamentu, na https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/187100/GNL_Guidelines_HR-original.pdf

Glovacki-Bernardi, Z. (2008), Kad student zatrudni – rasprava o rodnoj perspektivi u jeziku, Zagreb, Alfa

Kutateladze, M. (2015), Importance of Gender-Sensitive Language and Some Guidelines for Business Writing, Journal in Humanities, ISSN 2298-0245; Volume 4, Issue 1

Obiteljski zakon, Narodne novine br. 103/2015 i 98/2019

Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije (2007), ur. Rada Borić, Zagreb, Centar za ženske studije

Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova (2015), Uvođenje rodno osjetljivog jezika u službenu uporabu, na: <https://arhiva.prs.hr/index.php/odluke-prs/prema-osnovi-diskriminacije/spol/1821-uvodenje-rodno-osjetljivog-jezika-u-sluzbenu-uporabu>

Vijeće Europske unije (2018), Uključiva komunikacija u Glavnom tajništvu Vijeća Europske unije, na: <https://www.consilium.europa.eu/hr/documents-publications/publications/inclusive-comm-gsc/>

ISBN
978-953-
7720-59-
9

Financirano sredstvima
Europske unije

Publikacija je nastala uz podršku projekta „Supporting and Implementing Plans for Gender Equality in Academia and Research“ – SPEAR koji je financiran iz programa Europske unije za istraživanje i inovacije – Obzor 2020, Ugovor o dodjeli bespovratnih sredstava br. 824544. Informacije i stajališta objavljeni u ovoj publikaciji isključivo su odgovornost autora i ne odražavaju nužno stavove Europske komisije.

Izdavač

Sveučilište u Rijeci
Trg braće Mažuranića 10
51 000 Rijeka
Tel.: 051 406 500
E-mail: ured@uniri.hr

Za izdavača

prof. dr. sc. Snježana Prijić
Samaržija

Urednica

doc. dr. sc. Brigita Miloš

Lektura i korektura

izv. prof. dr. sc. Mihaela Matešić

Grafičko oblikovanje

Studio Mikser

Naklada

25 000 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnom
katalogu Sveučilišne knjižnice
Rijeka pod brojem 150325044.

uniri.hr

SPEAR

Financirano sredstvima
Europske unije